

A FALU

Mól jelene

Írta: Muhí János

1

Amikor kezembe veszem a tollat, hogy falumról tanulmányt írjak, kellemetlen érzések fognak el. Szülőfalumról csak jót és szépet szeretnék írni, de az elégedetlen tárgyilagosság kényszerítő hatása alatt sok rosszat és kellemetlent is el kell mondanom. Remélem, megértik az érdekeltek, hogy a sebész kése fájdalmat okoz ugyan, de gyógyít.

*

Mól tiszamenti nagyközség, tizenegyezer lakóssal. Néhány-százéves szenvedésekkel, küzködésekkel és sikertelen akarásokkal teli története van. A mult megírása egy külön tanulmányt követel, ezért ezalkalommal csak nagyvonalakban térek ki erre.

Mólt a török hódításai előtt Moharévének hívták. Tíz kilométernyire feküdt a mai községtől, az Oromparton. Moharévét a mohácsi vész évében tüntette el a föld színéről a félhold hatalma.

A mai község helyére a szentai csata után, 1701-ben telepítettek először néhány szerb határórt. Ezek vetették meg a mai község alapjait. 1800 körül telepítettek ide több száz magyar családot Kiskörös, Csengőd és Kecel környékéről. Ezek a most itt élő magyarok ősei.

Mól harminchét kilométer hosszú határában huszonötezer hold termőföld van. A hatalmas kiterjedésű határában mindössze néhány százláncon felüli birtok van, míg a határ többi része néhányláncos kisgazdák között oszlik meg. A lakosság nyolcvan százalékának van saját földje, a fenmaradt húsz százalék pedig földnélküli zselér. A földművelésből eredő anyagi javak képezik a népjólét főforrását, miután a lakosság kilencvenöt százaléka ezzel foglalkozik. A földművelés ésszerűen történik, a föld pedig jól terem. Dacára ennek, a nép anyagi helyzete kedvezőtlen, élete örök küzdelem a létért. Bármennyire is jól terem a föld, az általános világpangás következtében beállott alacsony terményárak miatt, súlyos gondokkal küzd, kemény és kilátástalan harcot vív a mindennapi kenyérért. (Talán a sors iróniája, hogy ez a nép, amely szorgalmával sokban elősegíti, hogy ez a termékeny bácskai föld annyi búzát teremjen, — mégis kukoricakenyeret eszik.)

Ami Mólon tipikusan móli, azok a mértani pontossággal lerakott, széles, mindkét oldalról hatalmas eperfákkal szegélyezett, nyílegyenes uccák. Az apró, fehérremszelt házak, nagy udvarokkal, alig látszanak ki a nagy fák dús lombjaiból.

Mólon ma körülbelül nyolcezer katolikus vallású magyar él,

akik a község nyugati részét lakják. A szerb és magyar részt elválasztó uccát még ma is „Granic”-nak (határ) hívja a nép. A szerb és magyar részen kívül még Alvégre és Felvégre osztják.

Mólon három pénzügyi és két önszegélyző egyesület működik, de miután a földművesnek ma egyik sem ad pénzt, mai közgazdasági szerepük jelentéktelen. Úgy a faluban, mint a tanyákon lakó kisgazdáknak van gazdaköre, de mind a kettő már évtizedek óta állandóan feloszlás előtt áll, miután a gazdaközönség érthetetlen és káros közönye miatt halálra van ítélve. Itt minden hasznos kezdeményezés belehal az annyiszor kárhozottatott bácskai közönybe, melynek áldástalan ütemét mintha éppen Mól diktálná.

Amint már előbb is említettem, a lakosság nagyobb részének van néhány lánca saját földje. Aszerint tagozódik a község társadalma, hogy ki mennyi vagyon felett rendelkezik. Nálunk a képzettséget, tekintélyt, tehetséget és minden mást, amely a társadalmi rétegződés szempontjából számításba jöhet, — láncsal mérnek. A kevés vagyonúak a zsellérekkel, a közepes gazdák az iparosokkal, a nagy gazdák pedig az értelmiséggel tartanak.

Földművesek, iparosok, értelmiség

A moli paraszt szorgalmas, békés, jóindulatú. Nagyokat hallgat, ritkán beszél. De ha beszélni kezd, minden szavának olyan jelentőséget tulajdonít, úgy megrágja mindegyiket, mint egy diplomata. Nyáron szorgalmasan dolgozgat, takarékoskodik, télen azonban — disznótorok és egyéb családi jellegű összejövetelek alkalmával — kitör belőle az ősi természet. Az Osztrova sok búfelejtőt terem és a hosszú és unalmas téli esteken, amikor úgy sem lehet dolgozni, összejönnek a sógor, a koma és a szomszéd és miközben határozott állást foglalnak a hetvenszázalékos községi pótdó ellen, szépen lassan „eláznak”, ami ilyen esős évszakokban nem is csoda. Hej, amikor még ötszáz dinárt ért a búza, de szépen húzta a cigány és folyt a bor, ma azonban legfeljebb csak ilyen családi alkalmakkor lehet kirúgni a hámból.

A falu kaszinója a sarok, meg vannak a maga törzsvendégei. Itt az uccák kereszteződésénél pipáznak vagy kártyáznak embeink, meghányják-vetik az időszerű kérdéseket, politizálnak a maguk módja szerint és kifogyhatatlan erővel idézik azokat a szép időket, amikor még jobb ára volt a terményeknek és kevesebb gondot okozott a megélhetés.

Fehérre meszelt kis házaik leginkább csak szoba, konyha és istállóból állanak. De ha egy jobbmódú rá is szánja magát, hogy többszobás lakást építsen magának, a télen-nyáron befüggönyözött ablakú szobák lakatlanul állnak, míg a gazda leginkább valami kis zúgban, alsó lakásban, (kisházban) húzza meg magát. A „tiszta szobák”-ban a világért sem lakna. Legfeljebb ha meghal. Akkor ide ravatalozzák fel. Vagy ha lakodalom van a házban, ide vezetik a lakodalmas vendégeket.

A lányok és asszonyok éppúgy kiveszik részüket a földmün-

kából, mint a férfiak, ennél fogva nálunk a nő fontos gazdasági tényező. Éppugy átérzi a kereső munka szükségességét, mint a férfi, a családi közösség jóléte a céjja, melyért férjével párhuzamosan küzd. Bámulatos ezeknek a szívós, tenyeres-talpas, pirosposzsgás arcú asszonyoknak a munkabírása, akik hajnaltól késő estig együtt dolgoznak a férjükkel és ezenfelül még a házi teendők elvégzésére és a gyerekek rendbentartására is marad idejük. Ennek ellenére a nő a házasságban némileg mégis alárendelt szerepet tölt be, amennyiben férjét feltétlen urának és parancsolójának tekinti. A férj a fizikai fenytéstől sem riad vissza, sőt ez igen gyakori. De ebből harag ritkán, elválás pedig sohasem származik, mert a nő férjének ezen jogát is elismeri.

A rossz házasság fogalmát nem ismerik. Ha a házasság tényleg rossz is, ez sohasem megy át a tudatba.

Jellemző a földmunkás osztályra, hogy még a ma már divattá fajult egykerendszer korában is sok gyermeket nevelnek. Ebben az osztályban családonként 5—6 gyermek az átlag. Nem ritkaság 8—10 gyermekes család sem.

A földműves családok a gyereket fontos gazdasági tényezőnek tekintik és mihelyt az valamennyire felcseperedik, kereső munkát végeztetnek vele. Öt-hat éves gyermekeknek már nagy hasznát veszik, mert amíg a szülők hétről-hétre dolgoznak, ezek gondozására bízzák az apróbbakat. Ahogy a gyermek nő, fokról-fokra fontosabb szerepet tölt be a család gazdasági életében. Tizenkét-tizenéves korától, már mint önálló kenyérkereső szerepel.

A házasság megkötését a nincstelen munkáscsaládoknál rendszerint szerelmi indítékok idézik elő. Néhány láncos, szóval vagyonosabb családoknál azonban kimondottan az anyagi állapotok szülik. A szülők keresnek gyermeküknek az ő szempontjukból megfelelő házastársat és azután összeboronálják a fiatalokat. Megtörténik, hogy a fiatalok egyenesen gyűlölik egymást, mégis házastársakká lesznek. A szülők akaratának minden körülmények között engedelmeskedni kell, mert aki nem engedelmeskedik, nem kap részt a vagyonból. Ezek a szülők a szerelmet és a házassághoz szükséges lelki összhangot különben is csak az értelmiség által kitalált fényűzésnek, úgy mond „Úri betegségnek” tartják. Ha a leány például vonakodnék férjhez menni a kiszemelt legényhez, a szülők azzal győzik meg, hogy majd összeszoktok, majd megbecsülitek egymást és jó lesz.

Tévedés volna azt hinni, hogy azután az ilyen, a szülők által anyagi indítékok miatt megkötött házasság boldogtalan. Ezt a fogalmat a nép nem ismeri. A fiatalok idővel tényleg összeszoknak, megbecsülik egymás munkabírást, a létért vívott közös küzdelem közelebb hozza őket egymáshoz; azután jönnek a gyerekek, úgy a férj, mint a feleség a gyermekei nevelésében megtalálja a célját és a házasság már is a legszilárdabb alapokon nyugszik. Mindig dolgoznak, minden gondolatuk a megélhetés megkönnyítésére irányul és nem érnek rá boldogtalannak lenni.

Amint már mondtam, a házasságban a fizikai fenytés sem ritka eset. Ha a férj történetesen a szokásosnál jobban elverte a feleségét, az esetleg hazaszalad az édesanyjához, aki visszavezeti, kibékíti őket és már ismét szent a béke. A házasság felbontása majdnem ismeretlen fogalom. Ez már a finomra romlott lelkek szokása. Helyesen mondtam: ma már szokása.

A népet mély vallásosság, babonaság és mohó földéhség jellemzi.

A vallásosságról és babonákról, mint olyan vonásokról, melyek legjellemzőbb megnyilatkozásai a népléleknek, miután lelki problémáikat kimerítik, külön tanulmány keretében fogok értekezni. Itt csupán a földéhségről, a föld rajongó szeretetéről akarok beszélni.

A földéhség, a földszerzési vágy a nincsteleneknél a természetes élni akarás következménye, a gazdagoknál pedig gyűjtési szenvedély.

A szegények már kora ifjúságuktól kezdve megvonnak maguktól mindent, az étkezésre és ruházkodásra fordított kiadásaikat leszorítják a minimumra, félreraknak minden parát, hogy valamikor majd tudjanak egy láncocska földet venni, amely a biztos mindennapi kenyeret megteremné. Ez az egyetlen cél: a mindennapi kenyér. Csak kenyér. Ez sokszor az életük végéig elérhetetlen ábránd marad, de küzdenek eléréseért. Csodálatra méltó az az önmegtágadás, amit a mindenkori jelenben tanusítanak, hogy a jövőt biztosítsák.

Azoknál, akiknek már van annyi földjük, hogy ezzel a megélhetésük biztosítva van, a földszerzési vágy gyűjtési szenvedélyé fokozódik. A konjunkturális időkben ez a gyűjtési láz annyira erőt vett a népen, hogy elveszítette a különben sajátságává vált megfontoltságot és azt a képességét, hogy a lehetőségekkel számolni tudjon. Ekkor hitelbe vettek, meggondolatlanul, földeket lánconként 30—40.000 dinárért. A vételár fedezésére felvett hitelre fizettek 25—30 százalékos kamatot, amit már a termények akkori magas ára mellett sem tudtak létezésük veszélyeztetése nélkül viselni. Később jött az árak lemorzsolódása, a föld elértéktelenedése, míg az adósság teljes értékben fenmaradt. Ez a földműves osztály mai túladósodottságának egyik főoka. A másik főok pedig az, hogy a háboru utáni időkben a földműves osztály is bekapcsolódott az akkori időket jellemző nagyravágyási tömegőrületbe. Mint a nép többi rétege, úgy ők sem gondoltak arra, hogy egyszer bekövetkezhetik a mai helyzet, meggondolatlanul költeleztek, életnívójukat aránytalanul fölemelték. Építettek, öltözködtek. Kivülre éltek ők is: minél többet mutatni. Azt is amit nincs, azt is amit nem lehet.

Mindezek után — melyek alapos élettapasztalatokat eredményeztek és megmutatták a jövőben követendő helyesebb utat — még mindig elviselhetőbb volna a földművesosztály helyzete, ha a közterhek nem volnának még mindig a konjunkturális színvonalon.

A közterhek aránytalan magassága adta meg a már fentebb

ismertetett körülmények által megingatott népjólétnek a kegyelem-dőfést és ez a földműves osztály mai válságos helyzetének a harmadik főoka.

A földmunkás osztályt gyötri a munkanélküliség réme. Aratási és cséplési időben kevés kivétellel dolgozhatnak ugyan, de azalatt az alacsony munkabérek miatt nem tudnak annyit keresni, hogy egészsévi kenyérszükségletük fedezve legyen. Már csak azért sem, mert ezek sokgyermekes családok. A kisbirtokrendszer miatt egészsévi elhelyezkedést alig találhatnak. Az élni akarás, a szükséges kenyér mindenáron való megszerzésének kényszerítő hatása miatt nagyon felvirágozott a dohánycsempészség és a gabonapálínkák főzése. Ezzel igyekeznek a munkanélküliség következtében elveszített életlehetőségeket visszaszerezni.

A kereskedő- és iparostársadalom helyzete is — a földműves osztály vásárlóképeségének megcsappanása folytán — szomorú. Még mindig kedvezőbb ugyan, mint máshol, mert Mólón nincs is tulajdonképpen a szó szorosán vett értelmében iparostársadalom. A móli kereskedőknek és iparosoknak többnyire van néhány lánc saját földjük is és így különben is csak akkor úzik iparukat, ha földmunka nincs. Nyáron azok az iparosok is csépelnek, aratnak, akiknek nincs saját földjük. Így szerzik meg maguknak a legszükségesebbeket.

A falu kevésszámú értelmisége, noha a népből származik, nem vesz részt a nép művelésének munkájában. Egyéni érdekek által egalmazott érintkezéseken túl nem is igen érintkezik a néppel. Külön világot él, függetlenül a falutól, saját külön világát. És értelmiségének magaslatáról — legyünk őszinték — egy kicsit le is nézi a parasztot. Ez a tény főoka a társadalmi élet lanyhaságának. A mi embereink, ha jól megy nekik, azért nem törődnek közügyekkel, ha pedig rosszul megy, azért, mert amint mondani szokás, elég a maguk baja is.

Közművelődés

A közművelődés ügye nagyon sok kívánnivalót hagy hátra. Nemcsak a földhözragadt szegények, hanem a vagyonosabbak is, akiknek erre nincs szükségük, korán kiveszik gyermekeiket az iskolából, mert hasznosan fel tudják őket használni a gazdaságban. Már a harmadik, negyedik elemibe járó gyermeket is gyakran ott-hon tartják az iskolából, mert a családnak szüksége van rá.

Magában a községben az elemi iskolák száma többé-kevésbé kielégítő. A tanyákon azonban, ahol pedig a lakosság nagyobb része él, — noha öt elemi iskola működik, — egyenesen siralmas. Ugyanabban az időben egyetlen terembe van beszerítve az elemi iskola valamennyi osztálya, egyetlen tanerő vezetése alatt. Elképzelhető, hogy a tanítónak — még akkor is, ha munkaakarását fokozza — mennyi ideje van egy-egy gyermekkel foglalkozni, ha egyidőben 4—6 osztály tananyagát tanítja és van 50—60 tanulója. Ez annál nehezebb, mert a magyar gyermekeknek két nyelven

kell tanulni. Ez így megy már évtizedek óta. A betűvetést valahogyan elsajátítják, de egyéb ismeretek elsajátítása ilyen iskolaviszonyok mellett még akkor sem volna lehető, ha a szülők gyermekeiket lelkiismeretesen küldenék iskolába. Ez azonban nem így történik. Télen az öt-hat kilométerre lévő iskolába a rossz idő miatt nem küldi, tavasszal pedig azért, mert már hasznát tudja venni. Most elképzeltető, hogyha az alapismeretek elsajátítása ilyen nehézségekbe ütközik, milyen lehet az iskolán kívüli önképzés.

Ezek a körülmények még hosszú évekig keréktörői lesznek a földmivestársadalom művelődési lehetőségeinek és ezzel a falu általános műveltségi színvonala emelésének is.

Társadalmi élet

A társadalmi élet kifejlődését megbénítja a közöny. A közöny egyetlen pont, melyben valamennyi társadalmi réteg felfogása egyezik. Van ugyan néhány egyesület, de ezek csak papíron élnek. Minden évben tartanak közgyűlést, ezen elhatározzák a fokozottabb munkát, azután a következő közgyűlésig ismét nem csinálnak semmit.

Egyetlen egyesület, mely a község társadalmi életében említésre méltó szerepet játszik, a Varga Lajos plébános vezetése alatt működő Katolikus kör. Az elnök sok névtelen, de lelkes segítő-társával már évek óta termékeny munkát fejt ki a Kör téli kulturisztjeinek megrendezésével. Kéthetenként tartanak a tagok számára ingyenes kultúrestétet, melyeknek műsoranyaga ismeretterjesztő és szórakoztató előadásokból áll. Ha a község minden egyesülete ilyen helyesen fogná fel hivatását és a népművelő munka szükségességét, lényegesen jobban állhatnánk a közművelődéssel is.

A Katolikus Körön kívül még az ifjúság műkedvelő gárdája érdemel említést. Ezentúl meghalt a társadalmi élet, belefult a közönybe és a lelkiismeretlen nemtörődömségbe, noha élénk és hasznos társadalmi élet kifejlődésére minden szükség adottság meg van.

Az ifjúság

A bemutatott társadalmi és gazdasági helyzet keretében az ifjúság helyzete egyenesen kétségbeejtő. Elhelyezkedési lehetőségek természetesen itt se nincsenek.

A földműves ifjúság valamennyire megtalálja az elhelyezkedés lehetőségét a szülői háznál. Az iparos és kereskedő ifjúság azonban nem találhat sehol. Városba nagyon fogyatékos műveltségével nem mehet, helyben pedig aránytalan túltermelés mutatkozik.

Felháborító az iparosok és kereskedők egy részének az a bűnös lelkiismeretlensége, melyel — nem túlzok — gyártja az iparost. Két-három tanoncot is tart egyidőben, de ha felszabadítja őket, tovább nem alkalmazza. Új tanoncokat vesz fel, akik évekig ismét ingyen dolgoznak neki, hogy azután mire kitanulják a mesterséget, szaporítsák a munkanélküliek aggasztóan népes táborát. Csak egyéni érdekekből vesznek fel tanoncot, itt más szempont

nem jöhet számításba és nem számolnak azzal, hogy a kitanult segédekkel mi lesz.

Az iparos és kereskedő ifjúságot a nagyravágyás, nagyképűsködés, önteltség és a legtökéletesebb tudatlanság jellemzi. Nem tanulnak és nem akarnak tanulni, még akkor sem, ha erre alkalom adódik. A tudatlanságot nem szégyenlik, a tanulást annál inkább. Beszédükben, írásukban, modorukban, csak vasalt nadrágjukkal és nyakkendőjükkel különböznek a földmunkás ifjúságtól, akiket pedig, mint társadalmilag alacsonyabb rendűeket, lenéznek. Nem olvasnak és nem akarnak olvasni.

A község problémazöménének az iparos ifjúság ügye egyik legnagyobb horderejű problémája. Halaszthatatlanul nagy szükség van egy iparos ifjúsági önképzőkör és könyvtár alapítására, mert csak ezzel lehetne a bajokon segíteni. A község tanítóira vár az egyesület megalapításának kötelességgel határos feladata. Az értelmi ifjúsággal aránylag jobban állunk. Társadalmi és osztályöntudatuk helyes és a kor követelményeinek megfelelően jut kifejezésre. Itt is találhatnánk sok javításra szoruló körülményt, de reméljük, hogy az ifjúság ezen hibáiból kinő. Felfogásaik helyesebbek, emberibbek, mint az idősebb értelmiségé. Nem zárkoznak el a nép élő műveltségük elefántcsont-tornyába, hanem érintkeznek a néppel és a népiránti kötelességük tudatában ennek, társadalmi és kulturális helyzetének megjavításán munkálkodnak is. Igyekézkednek a csipkerózsikaként szunnyadó társadalmi élet vérkeringését felfrissíteni és a konstruktív erők összegyűjtésével egyszer már tenni is valamit

Talán sikerül is . . .

A leány-ifjúsággal is napról-napra rosszabbul állunk. A szereny, szorgalmas és erényes leányokat mindjobban hatalmába ejti a divatosodás ördöge és a legjobb utakon haladnak, hogy rövidesen a megbecsülést megérdemlő falusi leányok helyett, léha, munkátlan életű, nagyvárosi nőkké váljanak. Már is sok közöttük a piperkőc divatbábu. A művelődést ők is csak a divat vakonkövetésében látják. Félő, hogyha ezek a mostanában erősen térthódító, úgynevezett divatos rossz szokások elharapóznak, az annyira megbecsült, jólnevelt falusi lányok elveszítik értéküket.

Egyetlen tanulmány keretében nem volt alkalmam falumat minden problémájával, bajával és akarásával együtt bemutatni. Így csak a legégetőbbeket, a legbántóbbakat és a legjellemzőbb vonásokra mutattam rá. A többieket külön tanulmány keretében fogom tárgyalni.

... Ha népünk szomorú helyzetén segíteni, javítani akarunk, meg kell ismernünk annak fejlődését, bajait. Követnünk kell Tolsztoj szavait, amely szerint egy görcsökben szenvedő embert nem gyógyíthatunk meg, ha nem ismerjük szenvedései okát.